

ФУНКЦІЯ ОБВИНУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Л. ЛОБОЙКО

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу дослідження проблем
кримінального процесу,
криміналістики та судустрою
(Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України)*

Н. ГЛИНСЬКА

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального
процесу, криміналістики та судустрою
(Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України)*

Важливе значення для досягнення завдань кримінального провадження, які знайшли своє нормативне закріплення у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), має функціональна побудова кримінального провадження, у межах якої ефективно реалізуються такі напрями кримінальної процесуальної діяльності, без яких кримінальний процес існувати не може, — обвинувачення, захист та правосуддя. Саме тому в умовах дії чинного КПК України, який істотно трансформував характер та види обвинувачення, повноваження суб'єктів обвинувачення, порядок реалізації ними функції обвинувачення, важливе значення має напрацювання доктринального підґрунтя для, по-перше, аналізу та оцінки наявних нормативних новел та їх практичної реалізації, по-друге, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій для удосконалення чинного кримінального процесуально-

го законодавства щодо функції обвинувачення. При цьому варто зазначити, що сучасна кримінальна процесуальна доктрина не залишилася осторонь цієї проблематики, адже вона досліджувалася і на дисертаційному, і на монографічному рівнях (Р. Ботвінов, І. Глов'юк, А. Гнатюк, І. Діков, І. Єна, В. Колодчин, Ю. Коробко, С. Меркулов, Г. Остафійчук, А. Палюх, С. Перепелиця, Д. Пилипенко, І. Тітко, М. Тлепова, А. Туманянц, В. Юрчишин та ін.). Однак дослідження цих авторів не мають комплексного характеру, а стосуються окремих аспектів проблематики функції обвинувачення (видів, суб'єктів тощо); винятком є лише дисертація С. Меркулова «Обвинувачення у кримінальному судочинстві України в контексті європейських стандартів», але у зв'язку зі специфікою та обсягом дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук автор не вичерпала гносеологічну проблемати-

ку функції обвинувачення, особливо враховуючи динаміку змін її нормативної регламентації. Саме тому важливе значення на сучасному етапі розвитку кримінальної процесуальної доктрини України, що формується вже після прийняття чинного КПК України, має підготовка комплексних досліджень кримінальної процесуальної функції обвинувачення в аспекті її теоретичної характеристики, розгляду видів та суб'єктів реалізації, структури, специфіки реалізації у різних стадіях та порядках кримінального провадження України. Саме таким і є монографічне дослідження В. Гринюка «Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія та практика»¹.

Дослідження має широке теоретичне, адекватне методологічне та належне емпіричне підґрунтя; використано нормативно-правові акти зарубіжних держав та доктринальні розробки іноземних учених; ґрунтовно аналізуються наявні підходи у царині досліджуваної проблематики. Автор веде коректну дискусію та наводить власне бачення проблеми, формулює логічні й обґрунтовані висновки у вигляді визначень, структурувань, класифікацій, пропозицій змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства тощо.

Логічно завершеною є структура монографії, яка складається з передмови, чотирьох розділів, післямови. У розділі 1 «Теоретико-правові засади функції обвинувачення в кримінальному процесі» автор надає характеристику стану наукового дослідження функції обвинувачення у кримінальному провадженні; аналізує становлення та розвиток функції обвинувачення у вітчизняному кримінальному процесі; формулює поняття і наводить зміст функції обвинувачення у кримінальному провадженні; розглядає суб'єкти обвинувачення та види реалізації ними функції обвинувачення; досліджує предмет та зміст обвинувачення, міжнародні стан-

дарті реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні (зокрема, в міжнародно-правових актах та практиці Європейського суду з прав людини, а також у країнах англо-американської та континентальної правових систем). У розділі 2 і 3 В. Гринюк послідовно досліджує питання реалізації функції обвинувачення у стадіях кримінального процесу, а також виокремлює особливості її реалізації в окремих порядках кримінального провадження (розділ 4).

Автор по-новому розглядає функцію обвинувачення у контексті її механізму, визначаючи його як систему взаємопов'язаних елементів суб'єктного, інструментального, засадничого, процедурного характеру, які мають інформаційну (матеріальну) та нормативну основу, що спрямована на забезпечення обґрунтованої кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (телеологічна основа), і виділяючи його структуру: суб'єктний елемент, інструментальний елемент, засадничий елемент, процедурний елемент (с. 91).

З урахуванням здобутків філософії права та загальної теорії права стосовно типів праворозуміння обґрунтовано логічність використання у законодавстві формулювання «підтримання публічного обвинувачення в суді» (с. 240–242). Автором введено у науковий обіг формулювання «трансформація обвинувачення» як результат кримінальної процесуальної прокуратури у судовому розгляді, що полягає у зміні правової природи публічного обвинувачення на субсидіарне, конкуруюче, подвійне, що має місце при зміні обвинувачення прокурором на менш тяжке за кваліфікацією або обсягом, відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення при згоді потерпілого підтримувати обвинувачення в суді, при початку провадження щодо юридичної особи, та характеризується специфічними підставами, умовами здійснення

¹ Гринюк В. О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія / В. О. Гринюк. — К.: Алерта, 2016. — 358 с.

та правовими наслідками (с. 262); запропоновані шляхи удосконалення її нормативно-правової регламентації (с. 271–272).

Однак висока оцінка змісту монографії не усуває потреби висловити деякі зауваження. Так, зміст функції обвинувачення, на думку автора, полягає у: 1) формуванні сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; 2) формуванні сукупності доказів для складення обвинувального акта або іншого підсумкового рішення на досудовому розслідуванні; 3) підтриманні публічного обвинувачення під час судового розгляду справи; 4) поданні скарг та заяв щодо перевірки судових рішень, участь у їх розгляді (с. 70). Із цього вбачається, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження автор не вважає елементом обвинувачення, але таку позицію варто було б детальніше обґрунтувати, адже у науковій юридичній літературі вона протягом багатьох років є дискусійною.

Вивчаючи питання підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду, автор робить спробу показати особливості реалізації функції

обвинувачення під час провадження у суді присяжних. У цьому аспекті було б доцільним показати відмінність підтримання публічного обвинувачення перед класичним судом присяжних, використовуючи досвід зарубіжних країн, та українською моделлю суду присяжних.

У монографії сформульовано низку цікавих та обґрунтованих пропозицій щодо внесення змін і доповнень до КПК України, проте вони не систематизовані. Крім викладу у підрозділах монографії, автору доцільно було б систематизувати та викласти їх окремо у Додатку до праці. Це дозволило б більш ґрунтовно проілюструвати практичне значення монографічного дослідження.

Однак висловлені зауваження жодним чином не ставлять під сумнів те, що монографія В. Гринюка «Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика» є фундаментальним науковим дослідженням, в якому розроблено та викладено системну та логічну концепцію функції обвинувачення у кримінальному провадженні України на основі чинного КПК України. Видання є важливим для теорії та практики кримінального процесу.

Пропонується монографія:

Гринюк В. О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія / В. О. Гринюк. — К.: Алерта, 2016. — 358 с.

У монографії на основі Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, виходячи із змішаної форми кримінального провадження з урахуванням принципу змагальності сторін, розроблено нову авторську концепцію функції обвинувачення у кримінальному провадженні України. Досліджено поняття та зміст категорії «функція обвинувачення» у кримінальній процесуальній доктрині, суб'єкти обвинувачення та види реалізації ними функції обвинувачення, предмет та зміст обвинувачення. Розглянуто міжнародні стандарти реалізації функції обвинувачення. Охарактеризовано порядок формування обвинувачення на стадії досудового розслідування, повідомлення про підозру (первинне обвинувачення), обвинувальний акт (остаточне обвинувачення). Досліджено порядок підтримання публічного обвинувачення під час підготовчого провадження та судового розгляду, у тому числі у особливих порядках кримінального провадження. Надано пропозиції та рекомендації щодо розвитку та удосконалення нормативно-правової регламентації реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої юридичної освіти, працівників судових та правоохоронних органів, адвокатів, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами кримінального процесуального права.

